

BORSI-KÁLMÁN BÉLA

EGY KORSZAK VÉGÉN?

Futball és politika

A mikor ezeket a sorokat 2012. április 29-én délután írni kezdtem, Franciaország és a nagyvilág két fontos eseményen volt túl: az elsöre egy héttel korábban, 2012. április 22-én (történetesen írásom egyik mellékszereplője, Ricardo Kaká, a Real Madrid világsztárjának harmincadik születésnapján) került sor, s merően politikai jellegű volt: a franciaországi elnökválasztás első menetét, ha nem is meggyőző fölényrel, de lélektanilag megnyugtató előnnyel a baloldal jelöltje, a francia Szocialista Párt korábbi főtítkára, François Hollande nyerte a hivatalban lévő államfő, az UMP (Union pour un Mouvement Populaire) színeiben induló, apai ágon magyar köznemesi családból származó Nicolas Sarkozy előtt.¹ Mivel a franciaországi voksolás kétfordulós, futballista nyelven szólva épp a második negyvenöt perc előtti szünetben s annak is félidejében ültem le a számítógép billentyűi elé, amikor a „csapatok” az öltözőbe vonulnak, s ha a „mesternek” sikerül „játékosait” és szurkolótáborát felrázni, beléjük lelket önteni, fanatizálni, papíron még minden lehetséges (volt).

A másik nem kevésbé fontos történés 2012. április 27-én, pénteken a kora délutáni órákban zajlott le a futballvilágban: Josep Guardiola, a labdarúgás története egyik legkiválóbb csapatának edzője fél kettő tájban sajtótájékoztató keretében bejelentette: nem újítja meg 2012. június 30-án lejáró szerződését, vagyis a következő idényben nem ő lesz a katalán sztárgárda, az FC Barcelona trénera. Érvei között az is elhangzott, hogy a 2009–2012 közötti négy esztendőben, amelyek során legénysége nem kevesebb, mint tizen-

**Nem vagyok
futballstatisztikus, de
bármivel nagy tételben
fogadnék: egy
Ferguson, egy Wenger,
egy Ancelotti vagy egy
Mourinho csapatai ellen
kevesebb büntetőt
ítélnek, mint egy
nevesincs tréner
gárdája rovására...**

három trófeát gyűjtött be, testileg és lelkileg elfáradt, kiüresedett : mindent kiadott magából. Felőrlődött a spanyol elitlakulat, a Real Madrid szakvezetőjével, José Mourinhóval vívott öldöklő szakmai és lélektani küzdelemben.²

No de mi köze a két hírnek egymáshoz, mármint azon a közhelyen túl, hogy *politika és futball* kézen fogva jár: a labdarúgás jóval több egyszerű sportnál, a közélet és a közbeszéd része, a mindennapok szerves tartozéka. Sőt a futball látványossága (s viszonylag könnyen felfogható szabályai) miatt mintegy leképezi, többé-kevésbé híven tükrözi egy társadalom állapotát, rejtett törvényszerűségeit, erőviszonyait. S ugyancsak közismert, hogy a válogatott csapatok lényegében megtestesítik, a *szimbolikus térben* mindenki számára láthatóvá/érezhetővé teszik a minden ellenkező vélekedés ellenére mégiscsak létező nemzeti jelleget, karaktert. (Ezért olyan fontos minden magyarnak Puskás és az aranycsapat mítosza.)

Az első közös mozzanat a két eseménysor között mindjárt az, hogy mindenki *korszakváltásról* beszél. François Hollande, aki normandiai szülővárosának egyesülete, az FC Rouen kölyökcsapatának jobbszélsőjeként kezdte pályafutását, s mint igen sok egészséges fiúgyerek (köztük, két nemzedékkel korábban, egy bizonyos Csermanek Janika, aki később sok éven át a Magyar Szocialista Munkáspárt vezérembere volt Kádár János néven) nagy futballkarrierrel álmodozott,³ egyik választási jelszava éppen ez: *változást most!* Ami természetszerűleg azt jelenti, hogy le kell váltani, el kell zavarni az újrázni kívánó eddigi jobboldali elnököt, aki szívesen nevezi és nevezeti magát egy viharba került hajó – a nagy francia állam/nemzet (nemzetállam) óceánjárója – *kapitányának*. Akit ugyebár nem szokás, nem ajánlatos, és nem is szabad lecserélni, amíg ismételt ígéreteinek megfelelően nem vezet csöndesebb vizekre a rábízott tengerjáró matrózait és utasait.

Guardiola lemondását pedig kivétel nélkül valamennyi tömegtájékoztatási eszköz (sportújságok, napilapok és tv-csatornák egyaránt) *egy korszak végének* minősítette, amely azt a kérdést veti fel, folytatható-e a holland Johann Cruyff által meghonosított és Guardiola által tökélyre fejlesztett *barcelonai stílus*, a szemet-lelket gyönyörködtető, sziporkázóan szellemes „körömpasszos” játék, avagy ismét az *erőfutball* új periódusa következik? (Csak zárójelben és a történelmi hűség kedvéért jegyzem meg, hogy a „repülő hollandi”-nak is becézett Cruyff egyik mestere és példaképe a temesvári születésű Štefan Kovács István volt, míg pár évtizeddel korábban több magyar is letette névjegyét a katalán labdarúgás felvirágoztatása érdekében: a nagyváradi Berkessy Elemér, a pesti Kubala László és Kocsis Sándor, a komáromi Czibor Zoltán *játékosként*, a pozsonyi gyökerű Ferdinand Daucík/Daucsik Ferdinánd pedig *edzőként*. Mi több – Fernando Daucic a klub első, 1950–1954 közötti nagy korszakának máig emlegetett trénera volt.)

Innentől kezdve úgy hiszem, jogos a következő szemantikai lépés is. Ha Nicolas Sarkozy belső titkos tanácsosai, kampánystábjának szakértői tapasztalt, viharvert (hajós)kapitánynak szeretnék láttatni főnöküket, mi miért ne hasonlíthatnánk egy sztáregyesület, mondjuk épp minden klubok klubja, a Real Madrid edzőjéhez? Annál is inkább, mert a két méltán világhírű személyiség, a félmagyar Sarkozy és a portugál Mourinho jó néhány meglepő közös jellemvonással rendelkezik. Most ezek közül szeretnék néhányat, persze csupán jelzésszerűen, felvillantani.

Először is mindkét férfiú *homo novus* a maga területén: Sarkozy a francia nagypolitikában, Mourinho a nemzetközi labdarúgás krémjében. Nem kell szociológus-professzornak lenni ahhoz, hogy belássuk: mindkét közeg nagyon zárt, elképesztően hierarchikus, amelyet sok évszázados (a futball esetében csak százötven éves) bonyolult törvényszerűségek, írott és íratlan szabályok igazgatnak. És még valami, amiről senki sem beszél, talán nem is tudja, inkább csak sejtí: a hagyomány, a szokás-jog, a kimondatlan, hallgatólagos közmegegyezés. Az, hogy csalhatatlan biztonság-

gal tudni vagy érezni *kell*, hol a láthatatlan válaszfal egy intézkedés, rendelet, törvényszöveg, gesztus, mondat kapcsán, amely *még* elfogadható, tolerálható, és egy másik között, amely viszont *már* átesik a tűréshatáron, pestiesen szólva: „kiveri a biztosítékot”. Nicolas Sarkozy érzésem szerint már akkor elvesztette 2012-es újjavaslatási esélyeinek tetemes hányadát, amikor öt évvel ezelőtti mámoros diadalát az igencsak „proccos” Fouquet’s sörözőben ünnepelte, majd annak fáradalmait egy breton milliomos barátja földközi-tengeri luxusjachtján pihente ki – ország-világ szeme láttára. S ha ehhez még azt is hozzátesszük, hogy 2008 kora tavaszán a francia politikai elit egyik rituális zarándokhelyének számító mezőgazdasági kiállításon sértettségében arrogánsan azt szisztegette egy vele kezét rázni nem hajlandó gazdának, hogy: „Húzzál el innen, te szánalmas seggfej”⁴ (sic!), valószínűleg nem járunk messze az igazságtól, ha kimondjuk: ezt mindenki megjegyezte, sőt igen sokan tüstént „le is írták”. Mert ilyen ugyebár egy állam legfőbb méltósága, kivált ha rejtett (sőt a republikanizmus nevében kétségbeesetten tagadott) monarchikus vonásait mindmáig szívósan őrző Franciaország első embere, maga a megtestesült főhatalom egy személyben, nem tesz, nem tehet meg: „*Sire, cela ne se fait pas, c’est impardonnable. Cela déroge à la noblesse, à nos moeurs, à nos coutumes!*”⁵ – sopánkodhattak (mert szóvá tenni akkor sem igen merték) volna egy ilyen *bévue* (*gaffe*)⁶ után Lajos Fülöp, a polgárkirály udvartartásában.⁷ Most, csaknem kétszáz év múltán Sarkozy tanácsosai (udvaroncai) nyilván még kevésbé mondanának ilyesmit, de alighanem ma is sokan *ugyanígy* gondolják! Ez rögzült, ez van a reflexekben, ez él tovább a beidegződésekben. Aki bármiben, bármennyit, akár a legcsekélyebb mértékben is vét ellene, azt bizonyítja, hogy *körön kívülről* származik, jövevény, *métèque*! Legyen bár francia az anyanyelve, s francia földön születvén a hatályos törvények értelmében „hivatalosan” senki sem vonhatja kétségbe echte „franciaságát”. De az nem biztos, hogy valóban „jól áll neki”, ha a feszült légkörű elnökválasztási kampány finisében – nem minden hátsó szándék nélkül – nyakló nélkül arról beszél, még ha igazat szól is: túl sok az idegen az országban, a *hajó* megtelt, nem lehet, nem szabad új utasokat a fedélzetre fölengedni; le kell zárni a korlátokat, mert különben a túlzásúfolt jármű népe a helyszűke miatt egymáshoz préselődhet – a *régiek* és a *később érkezettek* összekaphatnak, a tengerjáró megdőlhet, akár el is süllyedhet. Kivált ilyen szeles, viharos időkben, mint manapság. Egy ekkora nagyságrendű baklövést élvonalbeli francia politikus talán még akkor sem követhetett volna el súlyos következmények nélkül, ha Bonaparténak hívják – és nem Sarkozynak! Más szóval a francia elit tekintélyes része, gyaníthatóan az elnök saját szekértáborában is, azóta csak az alkalomra várt, hogy törleszthessen... Ennek pillanata pedig most, 2012. április 22-én, illetve május 6-án érkezett el. Ebben az összefüggésben keveset nyom a latban, hogy François Mitterrand-nak asztala volt a Fouquet’s-ben, és mindenki természetesnek vette, hogy sohasem fizetett. Mint ahogy 2011. május 14-i látványos (és a jelek szerint nem egészen „véletlen”) lebukásáig senki nem firtatta a II. Károly román királyéval megegyező, priapizmusnak nevezett kóros elváltozásban szenvedő Dominique Srauss Kahn pikáns nőügyeit sem. Holott a párizsi felső tízezer körében közismertek voltak franciául – Émile Zola óta – diszkréten *partie fine*-nek mondott tivornyái, amelyek során válogatott kéjhölgyek szórakoztatták az ugyanezen milióból származó úri közönséget, köztük nem egy élvonalbeli politikust – mostanában derült ki az is, hogy a francia polgárok adócentjein... S hogy mit akarok ezzel mondani? Mindössze annyit, amit úgyis szinte mindenki tud: kemény, kegyetlen, álságos világ ez, ember legyen a talpán, aki *új fiúként* talpon marad benne. Erősnek kell lenni, mint az oroszlán, ravasznak, mint a kigyó – és együtt kell üvöltölni a farkasokkal. Aki pedig nem ezt teszi, nem érzi meg, meddig mehet el, mit néznek el még neki büntetlenül, és mit vernek le rajta, az bizony magára vessen. Summa summarum: Sarkozyn csak a csoda

segíthet(ett volna), hogy kihívó viselkedése, hiperaktivitása, energikussága, kétségbevonhatatlan politikusi tehetsége, egyszerűen tabukat megkérdőjelező atipikus alkata halmozott következményeként a galliai választópolgárok május 6-án ne parancsolják le a történelem színpadáról, vagyis, ismét focista szlengben: ne állítsák fel a kispadról...⁸

Amit Sarkozyról, a *politikusról* mondtam, nagy vonalakban Mourinhóra, a *trénerre* is illik. Ahhoz, hogy valaki elismert edző legyen, nem kell feltétlenül egykori futballcsillagnak lennie, de egy szolid első osztályú karrier többnyire szükséges, legalábbis nagyon ajánlatos. Napjaink nagynevű csapatvezetői, *coach*-ai (vajon mindenki tudja-e hogy az angol kifejezés többszörös áttétellel a magyar *kocsis* szavunkból származik, s illetéknéppen a futballtörténelem legjobban fejelő csatárának, Kocsis Sándornak állít emléket!) közül Arsène Wenger, Sir Alex Ferguson, Vincente del Bosque ismert futballisták voltak, noha nem tartoztak a nemzetközi elitbe. Még a kifejezetten rossz edzőnek bizonyuló és a francia válogatottal 2010-ben visszhangos kudarcot valló Raymond Domenech is sokáig szerepelt – igaz, csupán amolyan „kőtörő” háttvédként – a francia élvonalban. A régi híres magyar „mesterek” pedig szinte kivétel nélkül remek focisták voltak (Schaffer Alfréd, Orth György, Titkos Pál, Kalmár Jenő, Guttmann Béla), még Sebes Gusztáv, Baróti Lajos és Illovszky Rudolf is játszott, igaz, csupán két-három alkalommal, a magyar nemzeti tizenegyben. Ennek ellenére kivételes jelenség, hogy valaki játékosként és edzőként egyaránt maradandót alkosson, a kispadon is világklasszis legyen. Hirtelenében csak három név ötlük az eszembe: Franz Beckenbauer, Johann Cruyff – és Josep Guardiola.

És Mourinho? Az ő nevét hiába keressük a krónikákban, még a portugál másodosztályban sem tette le a névjegyét. Nem túlzás tehát, ha leírjuk: futballistaként „ismeretlen katoná” volt csupán. Am csapatfőnökként, trénerként – ez a szintiszta igazság – alighanem a labdarúgás történetének egyik legsikeresebb tábornoka. De hogy egyszerűen mind a legjobb, a legképzettebb is? Ez bizony nagyon is kétséges...

De kanyarodjunk vissza a két jeles férfiú karakteréhez, és tegyük fel a kérdést: mi is a legszembeeszkőbb (közös) tulajdonságuk? A válasz: kiapadhatatlannak tetsző energiájuk, állandó lázas tenni vágyásuk, mondhatni: izgátságuk. Újságírói érdeklődésre reagálva erről nemrégiben Sarkozy két ízben is azt mondta: kisgyerek korától ilyen volt, így jött a világra, s maga is legnagyobb erényének ezt tekinti. Azt már nem tette hozzá, talán nincs is tudatában: genetikai hajlamon kívül ez többnyire a szintügy alig változtatható szűkebb környezettel, a családi milióval is szervesen összefügg. Magyarán azzal, hová viszi az emberfiát a gölya, kik, milyen képzettségű és alkatú emberek a szülei, kiegyensúlyozott-e a házasságuk, vagy ellenkezőleg, élete első hónapjait, éveit sivár, szeretet nélküli feszült légkörben, indulatos viták közepe tölti a gyerek. Nem hiába mondja erre a román kifejezés: az első otthon töltött hét év!⁹ S ezzel nem csupán azt akarják érzékeltetni szomszédaink, milyen fontos, ha volt az embernek „gyerekszobája”, hanem – kimondatlanul – azt is beleértik: személyiségünk alapvonásai, ha akarjuk, ha nem, ebben a szerfőlött érzékeny életszakaszban alakulnak ki. Ekkor raktározzuk el azokat az élményeket, amelyekből képzeletünk és érzelmvilágunk egy életen át táplálkozik, de ugyanebben az időszakban szedjük össze azokat a kisebb-nagyobb lelki sérüléseket és frusztrációkat is, amelyeket viszont halálunk pillanatáig helyrehozni, orvosolni, jóvátenni, *kompenzálni* igyekszünk. Legtöbbször ezt is tudtunkon kívül, mintegy „beprogramozva”. Mindez, az érzelmi örökség és az alig elkerülhető, nemegyszer félreértéseken alapuló, s fokozatosan a mélytudatba „lenyomott” sérültség valamiféle egyedi, megismételhetetlen kombinációja határozza meg énképünket és szabja meg karakterünket, személyiségünket, becsvágyunkat. Végső soron azt, milyenek lettünk, mit és hogyan akarunk megvalósítani a rendelkezésünkre álló hat-hét, esetleg nyolc évtizedben.

Nem vagyok lélekgyógyász, de gyanítom: számtalan híres személyiség, író, festőművész, államférfi feneketlen energiataktálya, parttalan érvényesülési vágya s mindenáron való győzni akarása mélyén egy-egy ilyen, zsenge gyermekkorban begyűjtött kiélegületlenség, lelki sérülés, szeretethiány rejtőzik.¹⁰

Nem tudok róla, hogy Mourinho bármit is nyilatkozott volna minderről, de ez nem is igen szükséges: ha nem élne állandó görcsös bizonyításkényszerben, kötve hiszem, hogy négy különböző országban is bajnokságot nyerjen csapataival,¹¹ és két alkalommal is (2004-ben az FC Portóval s 2010-ben a milánói Internazionaléval) BEK-diadalra vezesse gárdáját. Talán mondanom (írnom) sem kell: ez az állandó lobogás, versengés egyéb, ugyancsak közösnek minősíthető alkati jegyekkel társul: egyik hősrünk sem tartozik a női szíveket megdobogtató szálfatermetű Herkulesek, vonzó arcú Adoniszok közé, és mi tagadás, Michelangelo sem formázhatta volna meg egyikükről sem David hibátlan fizikumú szobrát. Mourinho aligha magasabb százhetvennégy centiméternél, Sarkozy rosszakarói pedig nagy előszeretettel mesélik, hogy egykori patrónusa, Jacques Chirac, és egyik esküdt ellensége, Dominique de Villepin, akik mindketten közel százkilencven centiméteres hórihorgas politikusok, egymás közt csak „törpének” nevezték. (Végképp nincs terem, hogy e tetszetős gondolati ösvényen végigmenjek, mindössze megemlítem: a történelem feltűnően sok imponálóan magas államférfit és legalább annyi alacsony termetű „nagyembert” ismer Napóleontól Berlusconiig és Kossuth apánktól Ceaușescuig.) Ráadásul egyik lába kicsit rövidebb is a másiknál, így ha sietősre fogja a lépteit, vagy hosszabb távot kell megtennie a szónoki emelvényig, szemmel láthatólag biceg. Ezt is persze kompenzálni szeretné: a reggeli futás, a *jogging* – testőrei kíséretében – szinte sohasem hiányzik napi programjából. Pedig említett eredendő fogyatékosága miatt nem biztos, hogy valóban igényli is a szervezete (néhány évvel ezelőtt rosszul is lett kocogás közben), és nem inkább, akárcsak a közismerten lusta, élveteg *Bill Clinton*, a kardivátnak hódol. E tekintetben igencsak sokatmondó lehet, hogy a naponta megjelenő sportújságnak, az *Équipe*-nek adott minapi interjújában a 20. század legnagyobb sportteljesítményének Bob Beamon emlékezetes, 1968 őszi mexikói 890 centiméteres távolugró világsúcsát tartja, amely tizenhárom évig állt fenn. Valószínűleg freudi elszólással, közelgő választási vereségének előérzetével ér fel az a rezignált megjegyzése, miszerint minden rekordnak az a sorsa, hogy megdöntsék őket...¹²

De vissza Mourinhóhoz! Ő vajon követett el Sarkozy 2008 tavaszi „elszólásához” mérhető jóvátehetetlen ostobaságot? A válasz *igen*, nem is egyet! S itt nem csak arra gondolok, hogy a magát nem csekély nárcizmussal *Special one*-nak képzelő portugál *team chief* jó néhány kollégája gyarlóságait, műveletlenségét, nyelvtudásának hiányosságait pécézi ki s lovagiatlanul megszéllőzteti (Claudio Ranieri), még csak arra sem, hogy hebehurgya módon bírálja valamelyik befogadó országa (történetesen Itália) futballkultúráját. Sőt még azt sem rovom igazán fel neki, hogy állandó *háborúskodást* folytat a játékvezetők ellen, hiszen ez utóbbi nagyon sok edző taktikai/stratégiai repertoárjába beletartozik. Nem csupán jól fest, ha a *coach* feldúlt arccal, kiguvadt szemmel felugrál a kispadról, és artiklálatlanul üvöltözve, nyomdafestéket nemigen tűrő válogatott gorombaságokat vág a sípmesterek fejéhez, hanem ez igen sokszor kifejezetten *hasznos* is! A futballbírók is emberek, ők sem tévedhetetlenek – és többnyire nincsenek kötélből az idegeik. Vagyis ha egy nagynevű csapatfőnök tartja folyamatos lelki nyomás alatt őket, kétszer is meggondolják, melyik lapot mutassák fel szorosabban szabálytalankodó játékosának (mondjuk Mourinho egyik kedvencének, az elképesztően „sprőd”, kíméletlen Pepének), az azonnali pályaelhagyással járó pirosat-e, vagy beérik a gyakran megbocsátással felérő sárgával. Még kritikusabb a helyzet a büntetőök megítélésénél! Igazán nem mindegy, mit minek minősít

a játékvezető: a mintaszerű becsúszást kirívó durvaságnak-e, avagy épp fordítva: a vétlen kezezelést, akaratlan gáncsot (mert ilyen is van!) szándékos szabálytalanságnak, amely automatikusan kiállítás és/vagy büntetőrúgást eredményez. S akkor még semmit sem mondtunk a futballbírók rémeiről, a műesések akrobatáiról. Játékvezető legyen a talpán, aki a mérkőzés hevében a pillanat tört része alatt csalhatatlanul el tudja dönteni: valóban felrúgták-e a tizenhatoson belülről nagy lendülettel betörő szélsőt, vagy csak „feldobta” magát, amikor a háttér lába vagy a kapus keze arasznyi közelségbe került hozzá... Nem vagyok futballstatisztikus, de bárkivel nagy tételen fogadnék: egy Ferguson, egy Wenger, egy Ancelotti vagy egy Mourinho csapatai ellen kevesebb büntetőt ítélnék, mint egy nevesincs tréner gárdája rovására... Ismétlem, mindezt bocsánatos bűnnek tartom, amelyet akár a szakma velejárójának, mesterségbeli fogásnak is tekinthetjük. Nem egészen ez a helyzet azonban a médiával, az újságírókkal fenntartott kapcsolatok, divatos szóval a *kommunikáció* vonatkozásában. Kell-e mondanom (írnom): ez is közös vonása „hőseinknek”: mindketten kifejezetten rossz viszonyban vannak/voltak a sajtómunkásokkal és a tévésekkel. Mourinho helyett most is legtöbbször helyettese, a Real Madrid korábbi beállása, a baszk Aitor Karanka de la Hoz nyilatkozik, és talán nem tévedek nagyot, ha megkockáztatom: a Sarkozy erősen negatív imázsának kialakulásában, fenntartásában, majd folyamatos manipulálásában kulcsszerepet játszott a hírlapírók és tévés műsorvezetők alig titkolt ellenszenvé, nemegyszer rosszindulata. Ehhez persze halkan azt is hozzá kell tennem, mindkét férfi valósággal vonzza a konfliktusokat, életelemük, létformájuk a harc, az állandó küzdelem: minden és mindenki ellen. Ezért is oly sikeresek területükön. De közben, óhatatlanul, sebeket osztanak, és sebeket kapnak – s persze rengeteg ellenséget szereznek... Magyarán igazi „megosztó személyiségek”.

Ennyi „tüzéségi előkészítés” után most vizsgáljuk meg közelebbről: mikor és hogyan lépte át – szerintem – Mourinho a Rubicont, azt a bizonyos képzeletbeli választóvonalat, a még megbocsátható emberi *gyarlóság* és az előbb-utóbb megtorlandó *bűnös cselekedet* között! A történet egyszersmind azt is megvilágíthatja, hol húzódnak Mourinho edzői kvalitásának határai, és hol rejtőzik jellemének, habitusának az a pontja, amelybe „be van kódolva” a rövidzárlat, sőt a látványos összeomlás, a teljes csőd akár.

Az előzményekhez tudni kell: Mourinho nemcsak a földkerekség legsikeresebb, hanem a legjobb edzőjének is képzeletben magát¹³ (a két dolog ugyanis megítélésem szerint nem egészen azonos!). Ez a rögeszméje, nem teljesen megalapozott énképe 2009 és 2012 között (egészen pontosan 2012. április 21-ig) folyamatosan sérült, áthághatatlan akadályba, valóságos falba ütközött, amikor klubjának, a Real Madridnak az FC Barcelonával kellett mérkőznie. Tehetett bármit, egy vérszegény döntetlen s egy izzadságszagú 1:0-s győzelem mellett (Christiano Ronaldo fejességével a 2010/2011-es Király Kupa Valenciában rendezett döntőjében) csapata folyvást vereséget szenvedett, mondhatni kudarcot kudarcra halmozott. Ugyancsak a történet háttéréhez tartozik, hogy a portugál „kisnapóleon” tüneményes edzői pályafutásának egyik korai állomása éppen az FC Barcelona kispadja volt: a szakma egyik nagyjagyúja, Sir Robert William Robson Lisszabon és Porto után oda is magával vitte. De gyanítható, hogy Robson választása elsősorban nem szunnyadó csapatfőnöki érényének korai felismerése miatt esett rá, hanem (valószínűleg) inkább azért (vagy azért is), mert a kereskedelmi főiskolát végzett Mourinho nem csupán angolul tudott kiválóan, hanem, mint igen sok portugál honfitársa, spanyolul is jól beszélt. Ne szépsítsük: 1996 és 2000 között (mert Robson távozása után a nem kevésbé híres németalföldi Louis van Gaal másodedzőjeként folytatta) többszörösen is alantas helyzetben töltötte inaséveit Barcelonában: lótot-futott, tolmácsolt a brit mesternek, közvetítette utasításait a kulcsembereknek, cipelte az ásványvizes palackokat, az orvosi táskát, tette

azt, amit éppen kellett. S mindezt akkor, amikor a pályán *világsztárok*, a brazil Ronaldo és Rivaldo, a spanyol Luis Enrique, a szintén portugál Figo és .– csapatkapitányi minőségben – a katalán Guardiola csillogott-villogott. Vagyis, gyanúm szerint Mourinho nem kevés frusztrációt halmozott fel, *már akkortájt*, későbbi riválisával szemben.

Mert, rövidre zárva, mi is történt 2011. augusztus 17-én, a spanyol Szuperkupa döntőjének barcelonai visszavágóján? Szóval, amikor a *spanyol* Real Madrid aznap épp sokadik vesztes mékőzését játszotta a *katalán* FC Barcelona ellenében, s Mourinho, szokása szerint, addig hergelte amúgy sem „kisasszonyfutballt” művelő játékosait, amíg Sergio Ramos és különösen Pepe szabályos ámokfutásba kezdve valóssággal szétrúgta Messit, Villát, Iniestát és társait, egyszer csak kitört a *botrány*. Újra meg kellene nézni, mi történt pontosan, kinek a durva belépője vagy szándékos dancsa miatt fújt a sípjába a játékvezető, és szakította félbe a Real által különben is széttördelt, szikrázó összecsapást. Tény mindenestre, hogy *tumultus*, lökdösődés támadt, a pályára a kispad népe (masször, csapatorvos, a tartalékok, a segédedző és maga a *maestro*) is mindkét táborból bezúdult, hamisítatlan ökölpárba, igazi adokkapok alakult ki, talán némi rugdosódás is megesett a szokásos „anyázáson” kívül. Ebben eddig nincs semi különös, szinte minden héten láthatjuk a képernyőn: a világban zajló nagy geostratégiai átrendeződés és gazdasági válság hatására sajnos mindenütt, így a nyugat-európai államokban is növekszik a feszültség. S ennek egyik szelepe, viszonylag „civilizált” (?) levezetési módja éppen a stadionokban történik. Még mindig jobb, ha futballisták csépelik és rugdossák egymást, mintha mondjuk az egyiptomi vagy szíriai rendvédelmi erők tüzelnének saját polgáraikra...

De ekkor váratlan, megdöbbentő jelenet következett: Mourinho, a Real világhírű trénera a kavarodást kihasználva alamuszi arckifejezéssel *odasettenkedett* egy számomra – akkor még – ismeretlen katalán segédedzőhöz, és oldalvást, jobban mondva *hátulról*, jobb hüvelykujját orvul a mit sem sejtő férfi egyik szemgödörébe mártotta! Még jó, hogy nem oltotta ki a szeme világát... Az illető, nemrég tudtam meg, Tito Villanova volt, Josep Guardiola másodedzője, legjobb barátja – és 2012. április 27-e óta kijelölt utóda. Rá hárul a *Barça-stílus* megőrzésének feladata. Az is a napokban jutott tudomásomra: éveken át együtt irányították a klub legendás utánpótlásiskoláját, később pedig tartalékcsoportját. Azokat a műhelyeket, amelyekből Messin kívül Fabregas, Busquets, Piqué, Iniesta, Pedro, újabban pedig Thiago Alcantara, Dos Santos, Tellio, Cuenca és társaik kikerültek. Vagyis egyfajta „szürke eminenciásként” eddig is kulcsszerepe volt annak kikovácsolásában.¹⁴ (Csupán a „visszacsatolás” megkönnyítése végett említtem újra: végső soron arról a játékmódról, futballfilozófiáról van szó, amelyet a Puskás–Bozsik–Hidegkuti-féle *aranycsapat* valósított meg először a korai ötvenes években, majd *magyar* futballisták és *magyar* trénerek jóvoltából – részben holland közvetítéssel – honosodott meg spanyol és katalán földön. Gyanúm szerint egyáltalán nem a véletlen szeszélyéből.¹⁵)

Hogyan vélekedünk Mourinho gesztusáról? Nincs mese: le kell írnom: ennél alattomosabb, aljasabb mozdulatot nemigen láttam még életemben. És nem csak én: legalább félmilliárd, mindenestre több százmillió tévé néző. Ritkán, csupán nagyon kivételes pillanatokban lepleződik le ennyire valaki. Ebben a minősíthetetlen gesztusban benne volt elkövetőjének teljes jelleme, annak minden visszataszító vonása, torz személyiségképe: egy narcisztikus férfié, aki nem volt képes elviselni, hogy valaki *tehetségesebb*, az általa irányított csapat pedig *jobb* legyen nála. Hiszen emlékezzünk csak: Mourinho nem a futballhoz és az edzői szakmához nála is *mélyebben* és *őszönősebben* értő, lényegesen erősebb testalkatú Guardiolára támadt, akivel szemben, főként a katalán szakember játékosmúltja miatt, mérhetetlen *kisebbségi* érzésben szenved, hanem a hozzá hasonló fizikai felépítésű Villanovára. Ráadásul nem

szemtől szembe, igazi férfi módjára, hanem rézsútosan – és alattomban. Mi ez, ha nem a frusztráltság, a tehetetlenség, a szakmai/emberi csőd beismerése? Mourinho egész egyszerűen nem találta mega Guardiola–Villanova páros által begyakoroltatott szisztéma ellenszerét. Ahelyett, hogy arra törekedett volna, hogy *túljátssza*, taktikailag, technikailag meglepje őket, inkább totális háborút hirdetett a katalán gárda ellen. Pedig megvolt, pontosabban meglett volna hozzá a „titkos fegyvere”: Ricardo Kakának hívják, ő az elmúlt évtized egyik legragyogóbb képességű *kreatív* futballistája. De nem Mourinhónál! S itt a labdarúgás iránt kevésbé érdeklődő, kulisszái mögé belátni nem képes olvasók kedvéért kénytelen vagyok egy nagyon rövid kitérőt tenni: alig van kegyetlenebb, kíméletlen közeg egy futballöltözőnél. Talán hosszújaratú tengerjáró hajók levegőtlen matrózhálói lehettek ilyenek a 19. században, esetleg a börtönök, ahol helyhiány miatt túl sok őrizettest zsúfolnak össze. Tény és való: egy futballöltöző nem „apácázárda”, ahogy Páger Antal énekelte öreges hangján egy hajdani filmbetétben, itt bizony vérre megy minden. Hiszen a keret legalább húsz-húszonkét spílerből áll, a *kezdőcsapatba* viszont csak tizenegy férfi „fér be”. Játsszani ellenben mindenki szeretne, mert ha kiszorul a csapatból, s a gyűlölt kispadra kerül, nem csupán értéke, eladási ára is csökken, automatikusan kevesebb pénz üti a markát. Ne kerteljünk, ez igazi harc, *bellum omnia contra omnes*: játékos és játékos, játékos és edző, edző és „vezető” vívja meg nap mint nap. S ebben a könyörtelen játsz-mában csak a legkitartóbbak, legszívósabbak vagy a legdörzsöltebbek érhetnek el tartós sikereket.¹⁶ Mi tagadás, sokan elvéreznek, lelkiileg megsérülnek ebben az ádáz küzdelemben. Felőrlődnek, feladják. Külön pszichológiai elemzés tárgya lehetne az edző és játékos viszonya is, hiszen a közvélekedés ellenére ebben sem a futballista labdával való bánni tudása, taktikai érzéke vagy küzdőképessége a döntő. Nem, leginkább az számít, hogy rokonszenves-e, avagy sem a *mesternek!* S mivel az edző hatalma szinte korlátlan, mindig megvannak az eszközei, hogy akaratát érvényesítse, sokszor fondorlatos módon keresztülvigye. Olykor akár az amúgy is nehezen meghatározható „csapatérdek” rovására is. Ráadásul a játékos sorsa, nemegyszer egész pályafutása gyakran az első pillanatban eldőlt. Olyan ez, akár a szerelemben: a tréner, aki koránál fogva természetszerűleg tapasztaltabb növendékénél, egy szemvillanás alatt azonnal *látja/érzi*, kell-e neki az új fiú, szaknyelven szólva „befér-e az elképzelésekbe”, „számít-e rá”, avagy hagyja felmorzsolódnia a belső intrikákban, feláldozza, majd eldobja, akár egy kifacsart citromot.

Nos, valahogy így járt Kaká Mourinhóval, avagy megfordítva: Mourinho és a Real Madrid a brazil csillaggal. Akinél rokonszenvesebb, tehetségesebb focista nemigen szaladgál a glóbuszon. Ebben a kis történetben pedig az a legszomorúbb, hogy ismét rávilágít Mourinho egyik ellenszenves tulajdonságára: egyszerűen *nem tolerálja*, ha valaki kreatívabb, talentumosabb nála. Akár labdarúgóként, akár trénerként. Pedig, ismétlem, megfelelő menedzseléssel, önbizalmának fokozatos helyreállításával épp ő, Kaká lett/lehetett volna az a futballista, aki váratlan megrúgásaival, ösztönös játékintelligenciájával szétzilálhatta volna a Barcelona amúgy is sebezhető védelmét. Ehelyett legutóbb is ott ült végig a *(kis)padon*, s amikor vert helyzetben Mourinho, amolyan minden mindegy alapon becserélte a Bayern elleni vesztesre álló BEK-elődöntében, görcsösen, fásultan ötlettelenül futballozott maga is, akárcsak a többiek. Nem váltotta meg s ilyen lélektani helyzetben, fokozott *bizonyításkényszerben* nem is válthatta meg a világot. És ami ezek után ugyancsak törvényszerű: ő is ugyanúgy, mint a portugál világsztár, Cristiano Ronaldo, kihagyta a tizenegyest... S talán mondanom sem kell: ezek után még bűnbaknak is őt kiáltották ki, pedig semmivel nem volt gyöngébb társainál.

■ Akkor hát, hevenyészett fejtegetéseim végére érve, mit is felelhetnék esszém elején feltett kérdésemre: volt-e, lesz-e *korszakaváltás*, mármint a futballban és a nagypolitikában? Merthogy az elmúlt hat nap folyamán, ahogy mondani szokás, felpörögtek az események.

Az értékelés persze a futballban könnyebb, tétje is jóval kisebb, hiszen csupán egy „játékról” van szó.

a) Mourinho csapata, bár minden előzetes várakozással szöges ellentétben nem jutott be a 2012. május 19-i müncheni BEK-döntőbe, a spanyol labdarúgó bajnokságot mindenesetre megnyerte. A portugál sikeredző ezzel negyedik, különböző országokban vezette gárdáját végső diadalra. Más szóval a *Párikák* egyelőre kegyesek hozzá: további haladékat kapott a vezeklésre. Ez Nicolas Sarkozyre csak akkor érvényes, ha holnap *mégis* ő nyer. Ha nem, máris utolérte a végzete.

b) Az FC Barcelona esetében hál’Istennek úgy fest: mégsem lesz korszakváltás. Guardiola egyelőre még mindig ott ül a kispadon, s nagyon okosan csak fokozatosan engedi át a kormányrudat Villanóvának. A csapat pedig a Realtól április 21-én (otthon) elszenvedett vereség és a BEK-döntőtől való eleséssel egyenértékű április 25-i, ugyancsak barcelonai 2:2-es döntetlen után (a Chelsea ellen) Lionel Messi vezérletével újra szárnyal, túljutott a lélektani holtpontra, visszanyerte önbizalmát. S ha a nyári átigazolások során a hátvédsort is sikerül megerősíteni és David Villa is felépül végre láb-töréséből, az FC Barcelona bár valószínűleg kevesebb címet fog begyűjteni, mint az elmúlt négy esztendőben, továbbra is a világ egyik legkiválóbb gárdája marad.

Ami viszont a francia belpolitikát illeti, itt minden jel szerint ha nem is korszakváltás, de *változás*, elnökváltás várható: Nicolas Sarkozy talán utolsó reménye, miszerint a május 2-án este rendezett s csaknem tizennyolc milliós potenciális választópolgár által végignézett televíziós vita során kiütéses győzelmet arat François Hollande ellen, ország-világ előtt bebizonyítva, ki a valódi *kapitány*, szertefoszlott. Ellenfele váratlanul harciasnak és „ütésállónak” bizonyult, állva maradt. Mi több, sokan még az UMP-s táborból is, úgy látták: egyhangú pontozással a szocialista jelölt nyert.

Az utolsó felmérés eredménye szerint mind a hat (IFOP, SOFRES, IPSOS, OW, CSA, BVA) közvélemény-kutató intézet Hollande-ot látja győztesnek a holnap, 2012. május 6-án rendezett második fordulóban, sorrendben: 53–47 (kétszer); 55–45, 54–46 (háromszor), illetve 53,5–46,5 százalék arányban! Egy Gilles Finchelstein nevű választási szakértő, szűk körben tartott tájékoztató keretében – véleményét az előző elnökválasztásokra vonatkozó előrejelzések számszerű tapasztalataival is alátámasztva – május 4-én (pénteken) határozottan azt állította: a 2012. május 6-i második forduló győztese François Hollande lesz!

Ám tapasztalt, óvatos kutató lévén, a mindig előfordulható s az eredményt az utolsó pillanatig kiszámíthatatlan módon befolyásolható váratlan események illusztrálása céljából bejátszott egy filmbetétet egy réges-régi kerékpáros körverseny befutójáról: a kamera egy utcahosszal vezető bringást követett, aki az ünneplő tömegbe behajtva, a kormányt elengedve, mámoros arccal integetve siklott a célszalag felé. Ám egyszer csak valamin (olajtócsa, banánhéj?) megcsúszott, felbukott és a mögötte érkező versenytárs egykedvű arckifejezéssel, komótosan bekarikázott a célba. Vagyis: nem a legnagyobb esélyes, hanem a szerencsésebb vetélytárs nyert. Ebben az összefüggésben, a dolgok „dicsőséges bizonytalanságát” érzékelendő Finchelstein Jean Cocteau-t is idézte, aki szerint „nem a szerelem létezik önmagában, hanem a szerelem bizonyítékai számítanak”. (*Il n’y pas d’amour, il n’y a que des preuves d’amour.*)

E sorok írója pedig elfogulatlan külső szemlélőként minderről azt gondolja, a franciák tudathasadásos állapotba kerültek: azt akarják, hogy Hollande nyerjen, de azt szeretnék, hogy Nicolas Sarkozy képességeivel rendelkezzen.

Merthogy akárki győzzön is, a világválság még nem ért véget, azaz *nem korszakváltás*, csupán egy *újabb fejezet* kezdődik a francia és az európai történelemben.

Párizs, 2012. április 29. – május 5.

■ JEGYZETEK

1. A franciaországi elnökválasztás első fordulójára 2012. április 22-én, vasárnap került sor, amelyet François Hollande (SZP) 28,63–27,08 arányban nyert Nicolas Sarkozy (UMP) előtt. A további sorrend: Marine Le Pen (NF) 18,01%, Jean-Luc Mélenchon (Baloldali Front): 11,13%, François Bayrou (MoDem): 9,11%, Eva Joly (környezetvédők): 2,28%, Nicolas Dupont-Aignan (szuveranisták): 1,8%, Philippe Poutou (antikapitalisták): 1,15%, Nathalie Arthaud (kommunisták) 0,57%, Jacques Cheminade (Szolidaritás és Haladás Párt): 0,25%. A május 6-án rendezendő második forduló legnagyobb esélyese minden felmérés szerint François Hollande. Sarkozyn, ahogy mondani szokás, csak a csoda segíthet. (Nem segített. – Szerk.)
2. Guy Roger: „Je pars pour reprendre des forces.” *Josep Guardiola ne vivra pas une cinquième saison sur le banc du Barça, Épuisé moralement.* Équipe, 2012. április 28., 13.
3. Gaëtan Morin: *Fan des Diables rouges et... de boxe.* Équipe, 2012. április 27., 17.
4. „Casse-toi, pauvre con !”
5. Felség, ilyet nem teszünk, ez megbocsáthatatlan! Ez összeegyeztethetetlen a nemesi státussal, erkölcsainkkel és szokásainkkal!
6. botlás, hibázás, baklövés.
7. Orléans-i Lajos Fülöp (*Louis-Philippe d'Orléans*) (Párizs, 1773. október 6. – † Clarendon, Surrey grófság, Anglia, 1850. augusztus 26.), Chartres grófja, a Bourbon-ház Orléans-i ágából származó francia királyi herceg, „Egyenlőség Fülöp” (*„Philippe-Égalité”*) herceg (1747–1793) fia, 1773–1785-ig Valois hercege, 1785–1793-ig Chartres hercege, 1793–1830-ig III. Lajos Fülöp néven Orléans hercege. Az 1830. júliusi forradalom során Franciaország régense (*lieutenant-général*), majd 1830 augusztusától 1848 februárjáig I. Lajos Fülöp néven „a franciák királya”, (*Louis-Philippe Ier, Roi des Français*), közismert melléknévén „Polgárkirály” (*„le roi bourgeois”, majd „le roi citoyen”*), valamint Andorra társhercege (*coprince*). Az 1848. februári forradalom nyomán lemondott, ezután angliai száműzetésben élt Neuilly grófja néven. (Forrás: Wikipédia.)
8. Marine Le Pen, akinek Sarkozy iránt táplált gyűlölete jelentős mértékben hozzájárult a május 6-i vereséghez (arra bizatta híveit, hogy érvénytelen szavazócédulát dobjanak be, vagy ne járuljanak az urnákhoz, s választási szakértők szerint a szintén elidegenített centrista voksok mellett ezek hiányoztak leginkább a végelszámolásnál!), egyik kortesgyűlésen piros lapot mutatott fel az UMP jelöltjének! (Vö. Guillaume Perrault: *Marine Le Pen »votera blanc« au deuxième tour.* Le Figaro 2012. 2., 5.)
9. Cei şapte ani de acasă.
10. Nicolas Sarkozy négy-öt esztendőös fiúcska lehetett, amikor atyja, Sárközy Pál (Paul Sarkozy párizsi festőművész) – nem egészen saját jószántából – elhagyta a családi fészket. Ennek számos következményének egyike mindjárt az, hogy a kis Nicolas, néhány évvel idősebb bátyjával ellentétben, egy szót sem tud magyarul, és kifejezetten *nem szereti*, ha félmagyar származását bárki is szóba hozza. E tekintetben erősen emlékeztet egy szintén neves és félig-meddig ugyancsak magyar eredetű román politikusra, Petre Romanra, aki nemegyszer dührohamot kapott, ha nagyváradi magyar felmenőire bárki is figyelmeztette, vagy csak utalt rá.
11. Portugália: 2003 és 2004 (FC Porto); Anglia: 2005 és 2006 (Chelsea); Olaszország: 2010 (Internazionale); Spanyolország : 2012 (Real Madrid).
12. „Les records sont fait pour être battus. Donc, on ne peut pas être triste que . quelqu'un d'autre prenne votre place. De toute manière, c'est la règle. C'est la règle pour le sport, la politique, la vie. À un moment donné, chacun doit considérer qu'il a eu la chance de faire ce qu'il avait à faire. Vous gagnez comme Beamon. Et vous êtes remplacé, comme Beamon. Je crois qu'il l'a accepté.” Marc Chevrierb – Fabrice Jouhaud – Frédéric Vézard: *Nicolas Sarkozy: „Le sport, c'est le contraire du nivellement.”* Équipe, 2012. április 28., 12–13. (Az idézetet lásd a 12. lapon.)
13. Háromszor (2004-ben, 2005-ben és 2010-ben) az IFFHS (a labdarúgás statisztikájával foglalkozó nemzetközi szervezet) valóban megválasztotta a világ legjobb edzőjének.
14. Befolyására jellemző, hogy Guardiola nemcsak mindent megbeszél vele, de még cserélni is csupán azután cserél, miután kikéri helyettese véleményét (Kun Ferenc szíves közlése).
15. Lásd erről bővebben *Az aranycsapat és a kapitánya. Sorsvázlatok a magyar futballpályák világából* (Kortárs Kiadó, Bp., 2008) c. könyvem megfelelő részeit.
16. Egy profi pályafutása vége felé járó, korábban az angol West Ham Unitedben és a török Besiktasban is szerepelt tapasztalt francia futballista (Édouard Cissé, szül.: 1978. március 30-án Pau-ban) nemrégiben ezt nyilatkozta erről: „Számos dologról lemaradtam. Időbe telt, amíg megértettem, milyen világba is ugrottam fejest, hogy mit jelent például a rivalizálás a profik öltözőjében, ahol úgy haver az ember, hogy valójában nem az!” Továbbá: „Hosszú ideig olyan benyomást keltemtettem, mint aki eltévedt, s ebből sokan hamar megértették, hogy nem kell komolyan venniük.” France Football, nr. 3419, 2011. október 21. 14–15. (Az idézet a 15. lapon található.)